

INTERRUPCIE – ÍRSKO VERZUS POĽSKO

ABORTION – IRELAND VERSUS POLAND

Veronika Kavecká¹ – Marica Pirošíková²

<https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.179-191>

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou interrupcii v Poľsku a Írsku. Opisujeme vývoj právnej úpravy v uvedených krajinách a analýzou rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva približujeme, čo im vyčítal medzinárodný súd, pokiaľ ide o jej uplatnenie v aplikačnej praxi.

Kľúčové slová

interrupcia, právo na rešpektovanie súkromného života, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Európsky súd pre ľudské práva

Abstract

The contribution deals with issue of abortion in Poland and Ireland. We describe the development of legal regulation of these countries and by analyzing the judgments of the European Court of Human Rights we are approaching what international court reproach to its application in administration practice.

Key words

abortion, the right to respect for private life, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights

Úvod

Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) v rozsudku *A B C proti Írsku*³ výslovne uviedol, že článok 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) nemôže byť interpretovaný tak, že tehotenstvo a jeho ukončenie sa týka výlučne súkromného života ženy, pretože len čo žena otehotnie, jej súkromný život sa stáva úzko

¹ Bc. Veronika Kavecká, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, veronika.kavecka@student.umb.sk

² JUDr. Marica Pirošíková pôsobí na ako doktorandka na Katedre občianskeho a pracovného práva Univerzity Mateja Bela. Zároveň je advokátka. Od ukončenia Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2000 pôsobila v Kancelárii zástupcu Slovenskej republiky pred Európskym súdom pre ľudské práva, v rokoch 2002 až 2007 ako spoluzástupkyňa a od roku 2007 do roku 2020 ako zástupkyňa Slovenskej republiky v konaní pred Európskym súdom pre ľudské práva.

³ Z judikatúry: *Prípady A B C proti Írsku* [online] Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva č. 25579/05 Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-102332%22%5D%7D>.

prepojený s vyvíjajúcim sa plodom. Právo ženy na rešpektovanie jej súkromného života musí byť vážené ďalšími súperiáciami právami a slobodami vrátane tých, ktoré prináležia nenarodenému dieťaťu. Problém interrupcií je stále aktuálnym a závažným problémom, o ktorom sa vedú vo viacerých štátoch celospoločenské diskusie. Vzhľadom na to, že táto téma je opakovane otváraná aj na úrovni Národnej rady Slovenskej republiky, je cieľom príspevku priblíženie vývoja právnych úprav, poľskej a írskej, ktoré boli v čase ich posudzovania ESLP prísnejšie ako súčasná slovenská právna úprava. Rozsudky ESLP vydané v tomto ohľade sú významným návodom, ako postupovať v podobných otázkach aj v iných štátoch. Z judikatúry ESLP je zrejmé, že v otázke interrupcií ponecháva štátom široký priestor pre voľnú úvahu, čo sa týka okolností, za ktorých sa interrupcie povoľujú. V tomto ohľade uvádzame, že Andorra, Malta a San Marino neumožňujú interrupcie vôbec. Lichtenštajnsko umožňuje interrupcie len v prípade vážneho ohrozenia života, alebo zdravia matky a sexuálneho násillia.⁴ Monako umožňuje interrupcie len v prípade ohrozenia života, alebo zdravia matky, deformácie plodu a sexuálneho násillia.

1 Írsko

V roku 1983 sa konalo v Írsku referendum, ktorého výsledkom bolo prijatie článku 40.3.3 Ústavy Írskej republiky, a to jej ôsmym dodatkom (53.67% hlasovalo 841,233 hlasmi za tento dodatok a 416,136 bolo proti). Podľa relevantnej časti článku 40.3.3 „*Štát uznáva právo na život plodu a s náležitým ohľadom na rovnaké právo na život matky, zaručuje sa vo svojich zákonoch rešpektovať, a pokiaľ je to možné svojimi zákonmi chrániť a obhajovať toto právo...*”.⁵

Príkladom prísnosti írskej legislatívy bol spor *Attorney General verus X proti Írsku* z roku 1992. Týkal sa štrnásťročného dievčaťa, ktoré bolo znásilnené a so schválením rodičov bolo odhodlané vycestovať kvôli interrupcii do Veľkej Británie. Keď sa o tejto skutočnosti dozvedel prokurátor podal žalobu na vrchný súd, ktorý vycestovanie zakázal. Argumentmi rodičov bol strach o spáchanie samovraždy, ktorým sa ich dcéra viackrát vyhrážala a keďže vyššie citovaný ôsmy dodatok Ústavy Írskej republiky zaručoval aj ochranu života matky, trvali

⁴ Dostupné na internete: <https://reproductiverights.org/european-abortion-law-comparative-overview-0/> [cit. 2021-05-30].

⁵ Znenie 8. dodatku Ústavy Írskej republiky.

na vycestovaní za zákrokom.⁶ Až po následnom odvolaní najvyšší súd dospel k záveru, že vycestovanie povolí, pretože tehotenstvo pre matku predstavovalo závažné riziko, ktorému sa čiastočne venuje spomínaný ôsmy dodatok Ústavy Írska a je dodatočne potrebné prijať právne predpisy, ktoré túto problematiku bližšie objasnia.⁷

O írskej legislatíve a praxi niekoľkokrát rozhodoval aj ESLP. Prípady *Open Door and Dublin Well Woman proti Írsku* sa týkali poskytovania poradenstva ženám o možnostiach ukončenia tehotenstva v zahraničí. Sťažujúce sa spoločnosti poskytovali služby týkajúce sa všetkých aspektov zdravia žien vrátane informácií o liečbe neplodnosti, či možnostiach umelého oplodnenia. Ich úlohou nebolo obhajovať alebo odporúčať interrupcie. Sťažujúce sa spoločnosti pred ESLP namietali porušenie článku 10 Dohovoru v dôsledku nariadenia najvyššieho súdu, ktorý im zabránil v Írsku poskytovať informácie o možnostiach interrupcie v zahraničí. ESLP neakceptoval argument Írskej vlády, že obmedzenie v danom prípade sledovalo účel ochrany pred zločinnosťou, pretože uvedené poradenstvo ani podstúpenie interrupcie v zahraničí neboli považované za trestné činy. Napriek tomu prihliadal na to, že ochrana poskytovaná v írskom práve nasciturovi je založená na morálnych hodnotách, čo sa prejavilo v referende v roku 1983, keď sa väčšina Írov postavila proti interrupcii. Preto zásah štátu podľa ESLP v danom prípade sledoval legitímny cieľ „ochrany morálky“, ktorého jedným z aspektov je aj právo nascitura na život. ESLP bol prekvapený absolútnou povahou rozhodnutia najvyššieho súdu, ktorým sa „definitívne“ zakázalo poskytovanie informácií tehotným ženám o možnostiach podstúpenia interrupcie v zahraničí bez ohľadu na vek, zdravotný stav alebo dôvody vedúce k získaniu informácií. Preto opatrenia považoval za excesívne a neprimerané. Upozornil na to, že spoločnosti poskytovali len poradenské služby, vôbec neobhajovali alebo neodporúčali interrupcie. Zamerali sa len na objasňovanie rôznych možností. Preto nepokladal za jednoznačný vzťah medzi poskytnutou informáciou a zničením nenarodeného života. Nariadenie najvyššieho súdu podľa ESLP navyše nezabránilo veľkému počtu írskych žien v podstupovaní interrupcií v zahraničí a môže mať nežiaduce účinky na ženy

⁶Z judikatúry: *Attorney General v X and Others* [online] Rozhodnutie Najvyššieho súdu č. 401 z roku 1992. Dostupné na internete: <https://www.reproductiverights.org/sites/crr.civicactions.net/files/documents/Ireland-%20Attorney%20General%20v%20X%20and%20Others.pdf> cit. [2020-02-18].

⁷ AMNESTY INTERNATIONAL: *She is not a criminal - The impact of ireland's abortion law*. 2015. EUR index: 29/1597/2015, s. 21.

s nižším vzdelaním alebo nedostatočnými príjmami. Obmedzenie získavať a šíriť informácie bolo podľa ESĽP neprimerané sledovanému legitímnemu cieľu.⁸

Odozvou na uvedené prípady v krajine bolo referendum v roku 1992, ktorým sa docielilo uzákonenie slobody vycestovať do zahraničia kvôli interrupcii,⁹ a taktiež sloboda prístupu k získaniu informácií o legálne dostupných možnostiach výkonu interrupčných služieb v inom štáte.¹⁰

Ďalší významným prípadom, o ktorom rozhodovala 16. decembra 2010 veľká komora ESĽP je *A B C proti Írsku*. Týkal troch žien, ktoré neplánovane otehotneli a v roku 2005 odcestovali do Veľkej Británie, aby tu z rôznych dôvodov ukončili svoje tehotenstvo. Írska právna úprava v tom čase legálnu interrupciu neumožňovala, avšak neobsahovala žiadne obmedzenia, ktoré by bránili ženám s týmto cieľom vycestovať do zahraničia. Prvou sťažovateľkou v tomto prípade bola slobodná matka štyroch detí. Žena mala v minulosti problémy s alkoholom a všetky jej deti boli preto zverené do pestúnskej starostlivosti. Sťažovateľka sa rozhodla pre interrupciu s tým, že zvýši svoje šance na opätovné zverenie detí do svojej starostlivosti. Druhá sťažovateľka podstúpila interrupciu z presvedčenia, že v súčasnej životnej situácii nebude schopná dieťa sama riadne vychovávať. Posledná z poškodených mala rakovinu a pravidelne podstupovala liečbu chemoterapiou, čo viedlo k tomu, že sa po zistení svojho tehotenstva začala obávať o život svoj i svojho plodu. Po tom, čo jej ošetrujúci lekár odmietol poskytnúť dostatok informácií o možnom riziku spojenom s pôrodom, rozhodla sa odcestovať do Veľkej Británie, kde jej následne bolo tehotenstvo rovnako ako predchádzajúcim dvom ženám legálne prerušené. Všetky tri ženy zhodne tvrdili, že nemožnosť podstúpiť interrupciu v Írsku celú procedúru interrupcie značne skomplikovala, neúmerne zvýšila nutné výdavky a pôsobila všeobecne značne traumaticky. Dôležitým argumentom potom bola tiež stigmatizácia sťažovateľiek zo strany spoločnosti, nehľadiac na zdravotné riziká, ktoré nemožnosť interrupcie obzvlášť v prípade tretej sťažovateľky spôsobila. Ženy namietali porušenie článkov 2, 3 a 8 Dohovoru. V prípade článku 2 (právo na život) ESĽP napriek namietaným zdravotným komplikáciám spojeným so zákrokom, v prípade tretej sťažovateľky takisto napriek reálnemu ohrozeniu života, u žiadnej z nich porušenie nepotvrdil z dôvodu nedostatočnej preukázateľnosti. K rovnakému záveru dospel ESĽP aj pri posúdení práva na

⁸Z judikatúry: Prípady *Open Door and Dublin Well Woman proti Írsku* [online] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, č.14234/88. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57789%22%7D>.

⁹ 13. dodatok Ústavy Írskej republiky z roku 1992.

¹⁰ 14. dodatok Ústavy Írskej republiky z roku 1992.

ochranu pred mučením a ponižujúcim zaobchádzaním, ktoré zaručuje článok 3. Hoci pripustil u všetkých značnú psychickú aj fyzickú záťaž spôsobenú následkom cesty, nepovažoval ju za natoľko intenzívnu, aby ju bolo možné podradiť pod článok 3. Pri posudzovaní porušenia práva na ochranu súkromia EŠLP síce uznal, že takýto zákaz zasahuje do ich súkromného života, ale je v súlade s ústavou. EŠLP poskytol pomerne široký priestor na voľnú úvahu v záujme dosiahnutia spravodlivej rovnováhy medzi ochranou práv žien a ochranou práva na život nenarodených detí v súlade s Írskou ústavou. EŠLP argumentoval aj možnosťou žien cestovať kvôli interrupciám do zahraničia. Preto pri prvých dvoch sťažovateľkách nekonštatoval porušenie článku 8. Ten však Írsko porušilo v prípade tretej sťažovateľky, keď nesplnilo svoj pozitívny záväzok vzhľadom na absenciu akejkoľvek implementujúcej legislatívy alebo upravujúceho režimu poskytujúceho účinné a dostupné konanie, ktorým by mohla tretia sťažovateľka zistiť, či je oprávnená na zákonnú interrupciu v Írsku v súlade s článkom 40.3.3 Írskej ústavy garantujúceho právo na život nenarodeného dieťaťa s náležitým ohľadom na rovnaké právo na život matky.¹¹

Znenie ôsmeho dodatku, ktorý dával rovnakú váhu ochrane života plodu, ako ochrane života matky, bolo nahradené tridsiatym šiestym ústavným dodatkom, schváleným v referende v máji 2018, podľa ktorého článok 40.3.3. ústavy umožňuje parlamentu upraviť ukončenie tehotenstva. V referende 66 % voličov hlasovalo v prospech zrušenia ústavného zákazu interrupcií. Májovému referendu predchádzali neúspešné ústavné referendá v rokoch 1992 a 2002. Medzi 1. januárom 2014 a 31. decembrom 2018, bola interrupcia upravená zákonom o ochrane života počas tehotenstva z roku 2013, podľa ktorého bola interrupcia nezákonná s výnimkou jej vykonania z dôvodu záchrany života matky.¹²

V roku 2012, pritiahla írsky právna úprava celosvetovú pozornosť z dôvodu úmrtia Savity Halappanavara, tridsaťjedenročnej zubárky indického pôvodu, ktorej nebola poskytnutá včasná lekárska starostlivosť, keď v sedemnástom týždni tehotenstva u nej začal samovoľný potrat. Savita Halappanavar bola 21. októbra 2012 hospitalizovaná v Univerzitnej nemocnici v Galway. Trpela silnými bolesťami chrbta. Ukázalo sa, že príčinou bolesti je prebiehajúci samovoľný potrat. Bolo jasné, že plod nie je možné zachrániť. Niekoľkokrát prosila o prerušenie tehotenstva, ale kvôli stále detekovateľným srdečným ozvám plodu jej to nebolo umožnené. Lekári plod vybrali až po troch dňoch, keď už ozvy prestali. To už ale bolo príliš

¹¹ Z judikatúry: *Prípady A B C proti Írsku* [online]. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva č. 25579/05. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-102332%22%7D>.

¹² 36. dodatok Ústavy Írskej republiky z roku 2018.

neskoro: silne krvácala a následkom katastrofickej sepsy nakoniec zomrela. Jej smrť silne otriasla írskou spoločnosťou a podstatne ovplyvnila budúci vývoj v otázke ľudských práv, práv žien a práva na interrupcie.¹³

Aktuálna právna úprava v Írsku bola prijatá v roku 2018 zákonom o regulácii tehotenstva „Health (Regulation of pregnancy)“. Interrupcia môže byť vykonaná na žiadosť ženy pokiaľ tehotenstvo nepresahuje lehotu 12 týždňov.¹⁴ Ďalej v prípade, ak dvaja odborní lekári (jeden pôrodník a druhý odborník v príslušnom medicínskom odbore) zhodne potvrdia, že existuje riziko vážneho ohrozenia života, alebo riziko vážneho poškodenia zdravia tehotnej ženy¹⁵, alebo plod nie je životaschopný¹⁶ (2 odborníci potvrdia, že je veľmi pravdepodobné, že plod odumrie ešte pred narodením, alebo najneskôr do 28 dní po narodení). V prípade bezprostredného rizika vážneho ohrozenia života, alebo vážneho poškodenia zdravia tehotnej ženy sa vyžaduje posúdenie jedným odborným lekárom.¹⁷

O každom výkone interrupcií sa najneskôr 28 dní od zákroku vydá správa, ktorá slúži pre vedenie štatistík. Tie každoročne ministerstvo vydáva a eviduje hlavne počty zákrokov, ktorá z podmienok stanovených právnou úpravou bola dôvodom vykonania konkrétneho zákroku, a taktiež evidenciu štátnej príslušnosti žien, ktoré zákrok podstúpili s vylúčením informácii, ktoré by mohli viesť k identifikácii žien.¹⁸

Paragraf 23 uvedeného zákona klasifikuje ako trestný čin, každé úmyselné ukončenie života plodu, ktoré nie je v súlade s touto právnou úpravou. Sankciou za neplnenie zákonnej úpravy bude pokuta alebo trest odňatia slobody na obdobie nepresahujúce 14 rokov, alebo uloženie obidvoch súčasne. Ako jeden z trestných činov je možné klasifikovať skutok, ktorého sa dopustila osoba, ktorá predpíše, dodá alebo zaobstará akúkoľvek látku, prístroj alebo inú vec, ktorej použitie smeruje k ukončeniu tehotenstva a bude použitá inak ako v súlade s touto právnou úpravou.¹⁹

¹³ Dostupné na internete: https://en.wikipedia.org/wiki/Death_of_Savita_Halappanavar.

¹⁴ § 12 zákona o regulácii tehotenstva č. 31/2018 Health (Regulation of pregnancy) Act.

¹⁵ § 9 zákona č. 31/2018 zákona o regulácii tehotenstva „Health (Regulation of pregnancy) Act“.

¹⁶ §11 zákona č. 31/2018 zákona o regulácii tehotenstva „Health (Regulation of pregnancy) Act“.

¹⁷ Dostupné na internete: <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/act/2018/31/eng/enacted/a3118.pdf> [cit. 2020-03-13].

¹⁸ § 20 zákona č. 31/2018 zákona o regulácii tehotenstva „Health (Regulation of pregnancy) Act“.

¹⁹ Pozri § 23 odsek 2 zákona č. 31/2018 zákona o regulácii tehotenstva „Health (Regulation of pregnancy) Act“.

2 Poľsko

V rokoch 1956 – 1992 boli interrupcie zákonom povolené a štatisticky bolo ročne vykonaných až 500 000 potratov. Výkon interrupcie slúžil ako prostriedok kontroly pôrodnosti kvôli nedostatočnej dostupnosti antikoncepčných prostriedkov. Pádom komunistického režimu sa táto téma viac spolitizovala a dochádza k väčšiemu vplyvu katolíckej cirkvi na verejné dianie.²⁰ V roku 1992 bol podaný návrh anti-interrupčného zákona, ktorý navrhoval povolenie interrupcie len pri možnosti ohrozenia života matky. Voči tomuto návrhu poslanci iniciovali vytvorenie výboru pre referendum, ktoré podporilo obyvateľstvo petíciou. Parlament ignoroval petíciu a taktiež zamietol aj prísny návrh zákona.²¹ O rok na to, 15. februára 1993, dochádza k zmene prijatím zákona č. 78/1993 o plánovaní rodičovstva, ochrane ľudského plodu a podmienkach prípustnosti ukončenia tehotenstva v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o plánovaní rodičovstva“), ktorý je podstatne prísnejší oproti predošlej právnej úprave majúcej pôvod v zákone č. 61/1956, ktorý bral ohľad pri výkone interrupcie aj na sociálnu situáciu ženy.²² Podľa uvedeného zákona môže byť interrupcia vykonaná len lekárom a ak tehotenstvo ohrozuje život alebo zdravie matky; prenatalne testy alebo iné lekárske nálezy indikujú vysoké riziko, že plod bude vážne a nezvratne poškodený alebo bude trpieť nevyliciteľnou život ohrozujúcou chorobou; sú silné dôvody na domnienku, že tehotenstvo je dôsledkom incestu alebo znásilnenia. Následne bol tento zákon s účinnosťou od 30. júna 1996 zmenený tak, že umožňoval interrupciu počas prvých dvanástich týždňov z dôvodu materiálnych ťažkostí na strane matky alebo ťažkej osobnej situácie, v akej sa matka nachádzala. V máji 1997 naposledy uvedené ustanovenie vyhlásil ústavný súd za protiústavné.

Právna úprava, ktorú posudzoval EŠLP umožňovala interrupciu ak tehotenstvo ohrozovalo život alebo zdravie matky; prenatalne testy alebo iné lekárske nálezy indikovali vysoké riziko, že plod bude vážne a nezvratne poškodený alebo bude trpieť nevyliciteľnou život ohrozujúcou chorobou; alebo boli silné dôvody na domnienku, že tehotenstvo bolo dôsledkom trestného činu.

²⁰ KÜHN, Z.: Ochrana lidského plodu v trestním právu. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998, s. 41.

²¹ NOWICKA W.: The Struggle for Abortion Right in Poland, Im: Advocating for abortion access. Johannesbourge. s.170. Dostupné na internete: https://www.sxpolitics.org/frontlines/book/pdf/capitulo5_poland.pdf.

²² KLIMENT, M. – CUPANÍK, V.: Riziká ohrozujúce reprodukčné práva občanov konflikt záujmov, Bratislava: SAV, s. 19.

ESLP pri posudzovaní situácie v Poľsku výslovne uviedol, že štátom v tejto oblasti patrí široký priestor pre voľnú úvahu, čo sa týka okolností, za ktorých sa interrupcie povoľujú. Poľsko však v prípadoch posudzovaných ESLP v praxi účinne nezabezpečilo prístup k legálnej interrupcii podľa uvedeného zákona.

V prípade *Tysięc proti Poľsku*, matka dvoch detí, čakala v roku 2000 ďalšie dieťa. Už v tom čase trpela niekoľkými poruchami a chorobami očí. Počas tehotenstva jej niekoľko očných lekárov potvrdilo, že tehotenstvo a pôrod môžu zapríčiniť zhoršenie jej zdravotného stavu. Práve preto sa rozhodla pre podstúpenie interrupcie, ktorá jej však nebola umožnená. Po pôrode skutočne došlo k zhoršeniu jej zdravotného stavu, takmer oslepla. Pred vnútroštátnymi súdmi nebola úspešná a preto sa obrátila na ESLP. ESLP konštatoval porušenie článku 8 Dohovoru zaručujúceho právo na rešpektovanie súkromného života s tým, že sťažovateľke bol odopretý prístup k účinnému mechanizmu spôsobilému určiť, či boli podmienky na vykonanie legálnej interrupcie splnené.²³

Prípád *R. R. proti Poľsku* sa týkal sťažnosti tehotnej matky dvoch detí, ktorá čakala dieťa, o ktorom sa predpokladalo, že trpí závažnou genetickou abnormalitou, a ktorej bol zámerne odmietnutý včasný prístup ku genetickým testom, na ktoré mala nárok, lekármi, ktorí boli proti interrupcii. Jej dieťa sa narodilo s Turnerovým syndrómom²⁴. Tejto poľskej občianke bola v 18. týždni tehotenstva odporúčaná amniocentéza (odber plodovej vody), pretože nebolo možné vylúčiť možnosť genetickej poruchy plodu. Nikto jej však na odber plodovej vody nebol ochotný udeliť potrebný lekársky súhlas. Žiadala teda o výkon interrupcie, no ani v tom jej nikto nevyhovelo, pretože lekári sa domnievali že zákrok by ohrozil jej život. Následne žena vycestovala 150 kilometrov do ďalšej nemocnice, kde jej odmietli vykonať genetické testy a dokonca s ňou zaobchádzali podľa jej slov ponižujúco a informovali ju, že v danej klinike už 150 rokov nebola vykonaná žiadna interrupcia. V 23. týždni tehotenstva jej následne boli vykonané genetické testy, na ktoré musela čakať 2 týždne, pričom uplynula lehota na výkon interrupcie podľa znenia zákona o plánovaní rodičovstva, predtým ako je plod spôsobilý samostatného života, za čo sa normálne považuje lehota 24. týždňa tehotenstva. V 25. týždni tehotenstva jej boli doručené testy, ktoré potvrdili genetickú vadu u dieťaťa. Jej následná žiadosť o vykonanie zákroku bola zamietnutá z dôvodu uplynutia lehoty na zákonom povolenú interrupciu. V júli 2002 sťažovateľka porodila dieťa s Turnerovým syndrómom, po ktorom ju

²³ Z judikatúry: „Prípád *Tysięc proti Poľsku*“, [online] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č. 5410/03 z 20. marca 2007. Dostupné na internete <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79812>.

²⁴ Dostupné na internete: <http://sazch.sk/turnerov-syndrom/>.

opustil manžel. Dňa 11. mája 2004 podala proti dotknutým lekárom a nemocniciam občianskoprávnu žalobu a od doktora S. B. požadovala odškodnenie z dôvodu novinového článku uverejneného v novembri 2003, v ktorom poskytol osobné údaje o jej zdraví a obvinil ju a jej manžela z toho, že sú nezodpovednými rodičmi. Dňa 19. októbra 2005 Krajský súd v Krakove priznal sťažovateľke 10 000 poľských zlotých (PLN), ktoré jej bol povinný vyplatiť doktor S. B. z dôvodu jeho vyhlásenia v tlači, ale odmietol všetky ďalšie sťažovateľkine nároky voči lekárom a nemocniciam zodpovedným za vybavenie jej prípadu. R. R. sa odvolala na Odvolacom súde v Krakove, ktorý zamietol jej odvolanie z 28. júla 2006. Dňa 11. júla 2008 najvyšší súd prijal sťažovateľkinu kasačnú sťažnosť a rozhodol, že R. R. bol v dôsledku spôsobu, akým bolo nakladané s jej prípadom, a v dôsledku jej odmietania spôsobený stres, úzkosť a poníženie. Dňa 30. októbra 2008 Odvolací súd v Krakove priznal R. R. 20 000 PLN, pretože jej doktor S. B. včas neodporučil vykonať genetické testy. Doktorovi S. B. taktiež nariadil zaplatiť sťažovateľke 30 000 PLN z dôvodu jeho vyhlásenia v tlači. Ďalej konštatoval, že nemocnice sú zodpovedné za nedbalé konanie svojich zamestnancov a že lekári v rozpore s § 39 zákona o lekárskej povolani neurobili záznam o ich odmietnutiach poskytnúť lekársku starostlivosť a ich dôvodoch. Súd sťažovateľke priznal 5 000 PLN, ktoré jej bola povinná vyplatiť nemocnica T., a 10 000 PLN, ktoré jej bola povinná vyplatiť Univerzitná nemocnica v Krakove.

ESLP konštatoval, že R. R. bolo zo strany poľských súdov vo vzťahu k otázke predloženej ESLP priznané nedostatočné odškodnenie (35 000 PLN), preto dospel k záveru, že sťažovateľka nestratila svoj status obete. ESLP dospel k záveru o porušení článku 3 Dohovoru zakazujúceho zlé zaobchádzanie s tým, že tak predtým, ako boli známe výsledky testov, tak aj potom bolo sťažovateľkino utrpenie zhoršené skutočnosťou, že zo zákona mala nárok na potrebné diagnostické výkony a tieto služby boli po celý čas dostupné. Spôsob, akým lekári zaoberajúci sa sťažovateľkiným prípadom so sťažovateľkou zaobchádzali, bol obzvlášť poľutovaniahodný. ESLP mohol len súhlasiť s názorom poľského najvyššieho súdu, že sťažovateľka bola ponižovaná.²⁵ ESLP dospel k záveru, že nebolo preukázané, že by poľské právo obsahovalo účinné mechanizmy, ktoré by sťažovateľke umožnili prístup k dostupným diagnostickým službám a ktoré by jej na základe získaných výsledkov umožnili prijať informované rozhodnutie o tom, či bude, alebo nebude žiadať o interrupciu. ESLP znovu

²⁵ „Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.“ čl. 3 Dohovoru o ochranu ľudských práv a slobôd

zopakoval, že účinné uplatnenie príslušnej časti zákona z roku 1993 vyžadovalo zabezpečenie toho, aby tehotné ženy mali prístup k diagnostickým službám, ktoré by ukázali, či plod bol, alebo nebol poškodený – k službám, ktoré boli k dispozícii. ESLP dospel k záveru, že poľské úrady nespĺnili svoj záväzok zabezpečiť účinné rešpektovanie súkromného života R. R., a preto došlo k porušeniu článku 8 Dohovoru.²⁶ ESLP ďalej jednomyselne rozhodol, že nevznikla žiadna samostatná otázka podľa článku 13 Dohovoru.

V prípade *P. a S. proti Poľsku* sťažovateľku - slečnu P. ako 14-ročnú znásilnil jej spolužiak. Práve preto sa rozhodla pre interrupciu. Sťažovateľka P. a jej matka S. mali potvrdenie z polície, že P. bola znásilnená, a tak v nemocnici v L. požiadali o interrupciu. Tú gynekológ odmietol a zároveň bez ich súhlasu privolali kňaza, ktorý mal sťažovateľku P. odhovoriť od interrupcie. Vedenie nemocnice súčasne informácie poskytlo médiám, v dôsledku čoho sťažovateľku P. začali obťažovať aktivisti a aktivistky proti interrupciám. V nemocnici vo V. bola interrupcia opäť zamietnutá a matku sťažovateľky P. obvinili z toho, že svoju dcéru k interrupcii núti, dočasne jej odobrali dcéru zo starostlivosti a umiestnili do zariadenia pre mladistvých, aby zabránili jej prístupu k interrupcii. Nakoniec, po sťažnostiach na ministerstve zdravotníctva, sťažovateľke interrupciu umožnili v nemocnici v G. ale bez následnej „popotratovej“ starostlivosti. Po neúspechoch na vnútroštátnych súdoch, podali sťažovateľky sťažnosť na ESLP. ESLP sa po prvýkrát zaoberal mimoriadnou zraniteľnosťou dospelých, ktorí potrebujú služby súvisiace s interrupciou a potvrdil autonómiu mladých ľudí, pokiaľ ide o ich reprodukčné zdravie a deklaroval povinnosti Poľska poskytovať služby súvisiace s interrupciou mladistvým, najmä, pokiaľ ide o tehotenstvo v dôsledku znásilnenia. ESLP rozhodol o porušení práva na rešpektovanie súkromného života, a to konkrétne vo veciach zverejnenia osobných dát sťažovateľiek a v nezabezpečení bezproblémového prístupu k legálne vykonanej interrupcii. Vo vzťahu k prvej sťažovateľke ďalej rozhodol o porušení článku 5 ods. 1 Dohovoru vzhľadom na jej umiestnenie do ústavu pre mladistvých zdôrazňujúc jej zraniteľné postavenie a berúc do úvahy celkové okolnosti prípadu aj k porušeniu článku 3, ktorý zakazuje ponižujúce zaobchádzanie.²⁷

V súčasnosti je interrupcia v Poľsku možná len v prípade, ak je tehotenstvo dôsledkom trestného činu alebo z dôvodu ohrozenia života a zdravia matky. K poslednej zmene zákona

²⁶ Z judikatúry: „Prípady R.R. proti Poľsku“ [online] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č. 27617/04 z 26. mája 2011, Dostupné na internete :[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-104911%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-104911%22]}).

²⁷ Z judikatúry: „Prípady P. a S. proti Poľsku“, [online] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č. 57375/08 z 30. októbra 2012, Dostupné na internete: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114098>.

došlo 27. januára 2021, kedy bol zverejnený rozsudok poľského ústavného súdu, ktorý v októbri 2020 rozhodol, že zákon povoľujúci vykonávanie interrupcií v prípade poškodeného plodu je protiústavný. Návrh na zákaz interrupcií v prípade poškodenia plodu podali pravicoví poslanci, podľa ktorých je ukončenie tehotenstva v tomto prípade v rozpore s ústavou, ktorá zaručuje ochranu života každej ľudskej bytosti. Komisárka Rady Európy pre ľudské práva Dunja Mijatovičová v reakcii na verdikt súdu na Twitteri napísala, že ide o „*smutný deň pre práva žien*“. „*Odstránenie (právneho) základu pre takmer všetky legálne interrupcie v Poľsku je v podstate ich zákazom a porušením ľudských práv,*“ uviedla na sociálnej sieti. Takýto krok poľskej justície bude podľa jej slov viesť k tomu, že Poľky budú cestovať za interrupciami do zahraničia alebo podstupovať nelegálne zákroky.²⁸

Štatistiky uvádzajú, že v roku 2019 bolo vykonaných 1110 interrupcií v krajine s 38 miliónovou populáciou. Z toho 1074 legálne vykonaných interrupcií bolo z dôvodu vývojových chýb plodu.

Znenie článku 4 odseku 4 zákona č. 17/1993 o plánovaní rodičovstva, ochrane ľudského plodu a podmienkach prípustnosti interrupcie uvádza, že ukončenie tehotenstva vykoná lekár v nemocnici. Na zákrok je potrebný písomný súhlas ženy. V prípade maloletej alebo úplne nespôsobilej ženy sa vyžaduje písomný súhlas jej zákonného zástupcu. Keďže v Poľsku sa 80 percent obyvateľstva sa hlási ku kresťanstvu je naozaj zložitá nájsť lekára, ktorý by bol ochotný neuplatniť výnimku z výhrady svedomia a uskutočniť zákrok.

Znenie paragrafu 4 oddiel c zákona o plánovaní rodičovstva pojednáva o povinnej lekárskej mlčanlivosti a zákazom zverejňovania informácii súvisiacich s tehotenstvom, ktorého nedodržanie môže viesť k peňažnému odškodneniu ako to bolo v prípade R.R proti Poľsku.

3 Vyhodnotenie

V írskej právnej úprave došlo postupne k významným zmenám. Pôvodne boli interrupcie v tejto krajine úplne zakázané a problémom bolo ich nevykonanie aj v prípade vážneho ohrozenia zdravia ženy. Po tragickej smrti Savity Halappanavar, tridsaťjedenročnej zubárky indického pôvodu, ktorej nebola poskytnutá včasná lekárska starostlivosť, keď v sedemnástom týždni tehotenstva u nej začal samovoľný potrat, došlo k zásadným legislatívnym zmenám a v súčasnosti prijatá právna úprava povoľuje interrupciu do 12. týždňa

²⁸ Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/world-europe-54642108>.

tehotenstva alebo vtedy, ak je ohrozený život gravidnej ženy alebo jej hrozí vážne poškodenie zdravia. Takisto je interrupcia možná v prípade abnormálnosti plodu, čo by mohlo viesť k smrti plodu pred narodením alebo do 28 dní po narodení. Od roku 1980 približne 170 000 Írok vycestovalo na interrupciu do susednej Británie.

Opačným smerom sa vyvíja v nadväznosti na rozhodovaciu činnosť poľského ústavného súdu právna úprava v Poľsku, ktorá povoľuje interrupciu len v prípade, ak je tehotenstvo dôsledkom trestného činu alebo z dôvodu ohrozenia života a zdravia matky. Zaujímavé je, že prijatie poľskej právnej úpravy v roku 1993 podporovalo len 20 percent obyvateľstva a 60 percent s ňou nesúhlasilo. Pre porovnanie v roku 2018 štatistiky uvádzajú, že až 75 percent obyvateľstva sa stotožňuje s myšlienkou ochrany života a len 13 percent podporuje kontroverzné riešenia.²⁹ Netreba však podceňovať riziko, na ktoré upozornila po poslednom rozhodnutí poľského ústavného súdu Komisárka Rady Európy pre ľudské práva, že Poľky budú cestovať za interrupciami do zahraničia alebo podstupovať nelegálne zákroky.

Záver

Cieľom príspevku je poukázať na to, že ESLP v otázke interrupcií poskytuje štátom široký priestor pre voľnú úvahu. Zároveň však ESLP v rozsudkoch týkajúcich sa Poľska dospel k záveru o závažných porušeníach Dohovoru s poukázaním na neexistenciu účinného mechanizmu, ktorý by ženám umožňoval účinný prístup k zákonným interrupciám v Poľsku. ESLP napríklad uviedol, že ak poľské právo povoľovalo interrupciu v prípadoch poškodenia plodu, v Poľsku by mal existovať primeraný právny a procesný rámec, ktorý by zaručoval tehotným ženám dostupnosť k relevantným, úplným a spoľahlivým informáciám o zdraví plodu. Samotný ESLP nekritizoval sprísňovanie právnej úpravy interrupcií v Poľsku, avšak kládol dôraz na jej účinnú realizáciu v aplikačnej praxi, a teda vytvorenie vhodných podmienok pre výkon zákrokov, ktoré právna úprava povoľuje. Pokiaľ by teda Slovenská republika chcela právnu úpravu týkajúcu sa interrupcií sprísňovať je nevyhnutné, aby sa vyvarovala závažným porušeniam práv žien, ku ktorým došlo v Poľsku a v tých prípadoch, na ktoré sa vzťahujú výnimky a umožniť im včasný a účinný prístup k všetkým potrebným informáciám a diagnostikám.

²⁹ Dostupné na internete: <https://blog.postoj.sk/47403/zakon-nic-neriesi-naozaj> [cit 2020-03-07].

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AMNESTY INTERNATIONAL: She is not a criminal- The impact of ireland's abortion law. 2015.

KLIMENT, M. – CUPANÍK, V.: Riziká ohrozujúce reprodukčné práva občanov konflikt záujmov. Bratislava: SAV. ISBN :80-85549-25-5.

NOWICKA, W.: The Struggle for Abortion Right in Poland. In: Advocating for abortion access. Johannesboure. s.170 Dostupné na internete: https://www.sxpolitics.org/frontlines/book/pdf/capitulo5_poland.pdf

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Ústava Írskej republiky.

Zákon č. 31/2018 o regulácii tehotenstva „Health (Regulation of pregnancy) Act“.

Zákon č. 78/1993 o plánovaní rodičovstva, ochrane ľudského plodu a podmienkach prístupnosti ukončenia tehotenstva v znení neskorších predpisov.

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva č. 25579/05.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu č. 401 z roku 1992.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č. 27617/04 z 26. mája 2011.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č. 5410/03 z 20. marca 2007.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č. 57375/08 z 30. októbra 2012.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č.14234/88.

bbc.com

blog.postoj.sk

data.oireachtas.ie

en.wikipedia.org

reproductiverights.org

sazch.sk

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Veronika Kavecká – Marica Pirošíková).